Nové poznatky o životě varhaníka Rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou Františka Josefa Dollhopfa (1695–1743)

Karel Veverka

The Tachov native František Josef Dollhopf (1695–1743) was the church organist for nearly thirty years for the Knights of the Cross with the Red Star in Prague, and according to some records, he trained a large number of outstanding composers and musical performers. The information that has been preserved about his life is, however, only fragmentary and, moreover, not entirely accurate. Thanks to research of the records at the office of the registrar of the City of Tachov and of written materials passed down from the Knights of the Cross with the Red Star that are now kept in Department I of the National Archives in Prague, the author of the article has successfully determined the birth year of F. J. Dollhopf, thereby resolving some ambiguities that have appeared in the literature until now in relation to his life and career with the Knights of the Cross.

Varhaník František Josef Dollhopf patří mezi často zmiňované postavy pražského hudebního života první poloviny 18. století. Nejvíce se jeho jméno objevuje v souvislosti s křižovnickým kostelem sv. Františka na Starém Městě pražském, kde podle nejčastěji uváděných zpráv působil třicet let. Ačkoli se ve své době jednalo bezesporu o významnou postavu pražského hudebního života, mezi jehož žáky bývá řazen například vynikající skladatel Jan Václav Kopřiva,[1] zůstává pro nás doposud téměř neznámým. S ohledem na nedostatečně zmapovanou pramennou základnu jsme navíc nuceni čerpat informace o F. J. Dollhopfovi téměř výlučně ze slovníkových hesel, ovšem značně nevyrovnané výpovědní hodnoty a důvěryhodnosti. V mnoha případech navíc nelze ověřit, z jakých zdrojů získávali jejich autoři jednotlivá fakta. Ani z výpovědního hlediska nejsou slovníková hesla o F. J. Dollhopfovi příliš sdílná, informace o něm se zpravidla omezují pouze na místo narození (Tachov), jeho třicetileté varhanické působení na pražském křižovnickém kůru a rok úmrtí – a právě zde narážíme na zásadní rozpory, kdy zejména starší slovníky německého původu uvádějí mylně rok 1733, zatímco ve skutečnosti se jedná o rok 1743 (viz dále). Rok narození, ani bližší informace o rodině a životě F. J. Dollhopfa nenajdeme nikde. Jedinou významnou událostí, která je zmiňována v novějších lexikách, je konkurz na místo varhaníka ve svatovítském chrámu, který se odehrál v roce 1737 a který F. J. Dollhopf vyhrál. Bohužel ani v pramenech vztahujících se k této události, včetně jím vlastnoručně psané přihlášky, nenalezneme žádné nové informace. Jediné, co zde o sobě Dollhopf uvádí, je jeho dosavadní dvacetiletá praxe na pražském křižovnickém kůru.[2]

Snad vůbec prvním odborným slovníkem, v němž se jeho jméno objevuje, je *Historisch-Biographisches Lexikon der Tonkünstler* Ernsta Ludwiga Gerbera z roku 1790.[3] Mimo základní informace o rodišti a místě působení budí nejvíce

[1] Zdeněk Šesták: *Kopřiva, Wenzel Johann*, in: Musik in Geschichte und Gegenwart, Personenteil 10, Kassel etc. 2003, sl. 525.

[2] Archiv Pražského hradu – Archiv metropolitní kapituly CXLVII 25, *Acta circa Choralistas et Musicis*, 12f-25-24.

[3] Ernst Ludwig Gerber: *Dolhopf (Joseph)*, in: Historisch-Biographisches Lexikon der Tonkünstler, Bd. 1, Lepzig 1790, sl. 347. < https://archive.org/stream/Historisch-biographischesLexiconDerTonknstlerBd.11790/GerberLexikon1780Bd1#page/n1/mode/2up > [cit. 23. 10. 2014].

© Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2015

pozornosti chybně uvedený rok Dollhopfova úmrtí (1733). Nesprávný údaj následně nalezneme jak v Mendelově hudebním slovníku,[4] zde však bez jakéhokoli odkazu na zdroj informací, tak i v Eitnerově biograficko-bibliografickém slovníku, tentokrát již s přímým odkazem na Gerbera.[5] Chybná informace o Dollhopfově úmrtí však pravděpodobně pochází ze sedmého svazku *Materialen zur alten und neuen Statistik von Böhmen* Josefa Antonína Rieggera z roku 1788,[6] odkud ji Gerber patrně převzal.

Nejdůležitějším zdrojem informací o Josefu Františku Dollhopfovi je *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon* Johanna Gottfrieda Dlabacže z roku 1815.[7] Oproti Gerberovi a dalším zde nalezneme odkazy na prameny, což umožňuje ověřit alespoň některá fakta, která poměrně rozsáhlé slovníkové heslo obsahuje. Prvním zdrojem informací byl pro Dlabacže již zmiňovaný sedmý svazek statistických přehledů Josefa Antonína Rieggera, na rozdíl od něj však uvádí správný rok úmrtí F. J. Dollhopfa, tedy 1743. Tuto informaci získal Dlabacž pravděpodobně na základě soupisu zemřelých v Praze z roku 1744, na který se odkazuje. Tento pramen se však bohužel nepodařilo dohledat. Správnost údaje však potvrzuje záznam z křižovnického řádového diária, které v *Knize památní* cituje historik, křižovník P. Václav Bělohlávek, O.Cr.[8] Další informace, které Dlabacž uvádí ve vztahu k Dollhopfově životu, však budí značné pochybnosti.

Zásadní nevyřešenou otázkou zůstává rok narození, který žádný ze zdrojů ani doposud probádaných pramenů neuvádí. Možné jej bylo odhadnout pouze na základě dílčích nepřímých zpráv o Dollhopfově životě, které se však ukázaly být poměrně nepřesnými a zavádějícími. To se týká především jeho působení jakožto tenoristy v premonstrátském kostele sv. Benedikta na Starém Městě pražském v roce 1679, o kterém informuje Dlabacž.[9] Ten získal tuto informaci na základě studia soupisu úředníků a sloužících premonstrátské kanonie na Strahově z let 1670–1681. Mezi jmény se zde skutečně objevuje jakýsi „Josephus Dolhop, tenorista“,[10] ovšem bez dalších bližších údajů o rodišti, věku apod. Identifikace byla tedy Dlabačžem provedena pouze na základě shody jména v prameni, což ovšem není zcela spolehlivé. V případě, že by se totiž skutečně jednalo o budoucího křižovnického varhaníka, by se musel narodit někdy přibližně na konci 50. či počátku 60. let 17. století, a to s ohledem na skutečnost, že by již v roce 1679 měl vyspělý mužský hlas. V návaznosti na to by se tedy Josef František Dollhopf musel v roce 1743 dožít značně vysokého věku přesahujícího 80 let. Tato skutečnost budí otázku zejména ve vztahu k výše zmiňovanému konkurzu na uvolněné

---

[4] Hermann Mendel: *Dolhopf Joseph*, in: Musikalisches Conversations-Lexikon, Bd. 3, Berlín 1873, s. 198.
[5] Robert Eitner: *Dollhopf, Joseph*, in: Biographisch-Bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten, Bd. 3, Leipzig 1900, s. 225.
[6] Joseph Anton von Riegger: *Materialen zur alten und neuen Statistik von Böhmen*, Prag 1788, s. 152. < http://ds.ub.uni-bielefeld.de/viewer/image/2233753_007/158/#topDocAnchor > [cit. 30. 10. 2014].
[7] Johann Gottfried Dlabacž: *Dollhopf, Franz Joseph*, in: Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien, Bd. 1, Prag 1815, sl. 334–335.
[8] Václav Bělohlávek: *Kniha památní na sedmisetleté založení českých křižovníků s červenou hvězdou 1233–1933*, Praha 1933, s. 100, pozn. 8.
[9] Dlabacž, *Dollhopf, Franz Joseph…* (viz pozn. 7), sl. 334.
[10] Královská kanonie premonstrátů na Strahově, sig. DJ III 3, *Annales Strahoviensis, tomus II. (1670–1681)*, náhled č. 683. < http://www.manuscriptorium.com/apps/main/en/index.php?request = show_tei_digidoc &virtnum = 9&client = > [cit. 4. 11. 2014].

varhanické místo ve svatovítské katedrále v roce 1737, který František Josef Dollhopf vyhrál, ale z neznámých důvodů do úřadu nenastoupil.[11] V této době by se jeho věk musel pohybovat vysoko přes sedmdesát let, pročež není jasné, z jakého důvodu by se podobného podniku ještě vůbec zúčastňoval.

Další pochybnosti budí skutečnost, že F. J. Dollhopf byl s největší pravděpodobností žákem někdejšího svatovítského varhaníka Antonína Görbiga, jak alespoň vyplývá z některých pramenů „[…] auch Seine principio in Gottruhenden Anton Görbig erlernet […]“.[12] Vzhledem ke skutečnosti, že se Antonín Görbig narodil kolem roku 1684,[13] se jeví jako prakticky nemožné, že by František Josef Dollhopf mohl u něj získat základy hudebního vzdělání, pokud již v roce 1679 působil jako tenorista u premonstrátů, a tudíž už před tím musel bezpochyby podobnou výuku absolvovat.

Veškeré vzniklé pochybnosti pomohl vyřešit až nově objevený pramen v rámci křižovnické listinné pozůstalosti, díky němuž se podařilo následně dopátrat skutečný rok narození Josefa Františka Dollhopfa, kterým je rok 1695.[14] Jedná se o dopis adresovaný tehdejšímu křižovnickému generálovi Františku Matoušovi Böhmbovi, jehož autorem je tehdejší starosta Tachova Jan Röschenberger.[15] Hlavním smyslem sdělení je snaha o přijetí Sebastiana Dollhopfa, synovce Josefa Františka, na křižovnický kůr jakožto zpěváka. Z dopisu vyplývá, že se Jan Röschenberger stal opatrovníkem dětí zesnulého Gottlieba (Bohumila) Dollhopfa, který byl mladším bratrem křižovnického varhaníka. Pro potvrzení přímého příbuzenského vztahu mezi Gottliebem a Josefem Františkem Dollhopfem je důležitá následující pasáž:

> „Euer hochwürdigen und gnaden wird annoch errinerlich beiwohnen, wie das hochselbte mir als dermaligen Stadtrichter zu Tachau und über die Gottlieb Dollhopfischen des seligen Frantz Dollhopf geweste[n] Organisten in dem löblich[en] Spital leiblicher Brüders Kinder bestellten Vormund […].“[16]

Tuto informaci následně potvrdil i průzkum tachovských matrik, ve kterých skutečně nalézáme všechny osoby jmenované v dopise. Díky nim se podařilo zjistit, že křižovnický varhaník František Josef Dollhopf byl prvorozeným synem Františka a Kateřiny Dollhopfových a byl pokřtěn v Tachově dne 14. listopadu roku 1695. Přesné datum narození sice matrika neuvádí, ale s ohledem na tehdejší zvyklosti se dá odhadnout v řádu maximálně několika předešlých dní.[17] Manže-

---

[11] Antonín Podlaha: *Catalogus collectionis operum artis musicae quae in bibliotheca capituli metropolitani Pragensis asservantur*, Praha 1926, s. XXII; Tomáš Slavický: *Bohemikální prameny k životu a dílu Jan Zacha (1713–1773)*, disertační práce FF UK, Praha 2001, s. 41.

[12] „[…] též se svým základům naučil u v Pánu zesnulého Antonína Görbiga […]“, Slavický, *Bohemikální prameny…* (viz pozn. 11), příloha č. 4.

[13] Undine Wagner: *Görbig, Johann Anton Thaddeus*, in: Musik in Geschichte und Gegenwart, Personenteil 7, Kassel etc. 2002, sl. 1349.

[14] NA, ŘK, fond č. 195, karton č. 363.

[15] Děkuji touto cestou všem konzultantkám, které mi byly nápomocny při transkripci a následné interpretaci obsahu dopisu. Jmenovitě se jedná o Květu Hrnčířovou, Helenu Klímovou a Ivanu Ebelovou.

[16] „Vaše blahorodí a milosti, dovoluji se Vám připomenout jakožto nynější starosta Tachova a ustanovený poručník dětí Gottlieba Dollhopfa, vlastního bratra zesnulého Františka Dollhopfa, někdejšího varhaníka ve chvályhodném špitále […].“ NA, ŘK, fond č. 195, karton č. 363.

[17] SOA Plzeň, fond č. 1014, Sbírka matrik západních Čech, Tachov 02, pag. č. 284 [náhled č. 202] <http://www.portafontium.cz/> [cit. 4. 11. 2014].

lům se následně v roce 1704 narodil syn Gottlieb (pokřtěn dne 24. března 1704), mezi ním a Františkem Josefem byl tedy poměrně značný devítiletý věkový rozdíl. Oba bratři shodou okolností zemřeli ve stejném roce pouze několik měsíců po sobě, František Josef v Praze dne 13. února 1743 (viz výše), tedy ve věku nedožitých 48 let, Gottlieb posléze 12. července téhož roku v Tachově ve věku pouhých 39 let.[18] Ačkoli na dopisu není uveden ani rok, ani další časové údaje, podařilo se jej díky dochované odpovědi datovat na 20. května roku 1749 (viz dále). Snahu zaopatřit Sebastiana Dollhopfa přijetím na pražský křižovnický kůr s odvoláním na jeho slavného strýce nelze Janu Röschenbergerovi zazlívat, vezmeme-li v úvahu, že Gottlieb Dollhopf po sobě zanechal pět dětí (dvě dcery a tři chlapce), ze kterých bylo nejmladšímu Františkovi necelých pět měsíců.[19] I přes veškeré vynaložené úsilí nebyl nakonec Sebastian Dollhopf na křižovnický kůr přijat. Z dochované odpovědi (28. května 1749) vyplývá, že hlavním důvodem bylo především plné obsazení kůru jinými kvalitními zpěváky, což zamezilo přijímání dalších členů.[20]

Nově nalezená fakta tedy poměrně zásadním způsobem mění celkový pohled na osobu Františka Josefa Dollhopfa a zároveň vyvracejí některé doposud o něm tradované informace. Zaprvé dokazují, že se nemohlo jednat o tenoristu, jehož jméno se objevuje v premonstrátských záznamech z roku 1679. Dlabačž se tedy v tomto případě dopustil nechtěného omylu a v celkovém důsledku zapříčinil významné zkreslení představy o dožitém věku Františka Josefa Dollhopfa. Shoda jmen sice naznačuje, že by mezi oběma osobami mohl existovat příbuzenský vztah, tuto domněnku však není v současné době možné pramenně doložit.

Zároveň se potvrzuje, že F. J. Dollhopf skutečně mohl získat hudební základy u Antonína Görbiga, neboť byl téměř o jedenáct let mladší než on. Mění se i celkový náhled na okolnosti konkurzu na svatovítského varhaníka z roku 1737 – Dollhopfovi bylo čtyřicet dva let, nejednalo se tedy o muže ve vysokém věku, jak původně vyplývalo ze zpráv o jeho životě. Příčiny, proč nakonec na získané místo nenastoupil, nelze proto hledat v nemohoucnosti vykonávat své povinnosti apod., ale spíše v lepším finančním ohodnocení, které měl na křižovnickém kůru.[21] Taktéž nelze vyloučit, že Dollhopfovou motivací účastnit se konkurzu mohla být i příležitost poměřit se s ostatními pražskými varhaníky, ne tedy primárně získat uvolněný post. Bez dalších pramenných poznatků však nelze k této události podat jasné a spolehlivé vysvětlení.

Podle zjištěného data narození lze taktéž alespoň rámcově odhadnout, v kolika letech František Josef Dollhopf nastoupil na křižovnický kůr. Pokud zde skutečně strávil 30 let, jak se shodně uvádí v odborných lexikách, byl by rok jeho nástupu 1713. Tak významného hudebního postu, jakým bylo místo varhaníka na pražském křižovnickém kůru, by tedy dosáhl již ve svých 18 letech, což by jen dosvědčovalo jeho nebývalé hudební nadání. Rozhodně se však v kontextu tehdejší doby nejedná o nic nereálného, vezmeme-li v úvahu, že například var-

---

[18] SOA Plzeň, fond č. 1014, Sbírka matrik západních Čech, Tachov 07, pag. č. 167 [náhled č. 85] <http://www.portafontium.cz/> [cit. 4. 11. 2014].

[19] SOA Plzeň, fond č. 1014, Sbírka matrik západních Čech, Tachov 05, pag. č. 280 [náhled č. 143] <http://www.portafontium.cz/> [cit. 14. 11. 2014].

[20] NA, ŘK, fond č. 195, karton č. 363 [nepaginováno].

[21] Slavický, *Bohemikální prameny…* (viz pozn. 11), s. 44.

haník a skladatel Jan Zach získal své první stále místo v klášteře Milosrdných bratří v 19 letech.[22] Narážíme zde však na rozpor s tím, co o sobě uvádí samotný F. J. Dollhopf na přihlášce ke konkurzu na svatovítského varhaníka z roku 1737 – podle jím vlastnoručně psaných údajů měl do té doby u křižovníků dvacetiletou praxi.[23] V souladu s tím by se tedy rok jeho nástupu posunul na 1717, kdy dosáhl věku 22 let. Celkově by tedy do své smrti v únoru roku 1743 strávil na křižovnickém kůru necelých 26 let. V případě původně zmiňovaného údaje o třiceti letech se tedy spíše jedná o rámcové zaokrouhlení.

Identifikace data narození, respektive křtu Františka Josefa Dollhopfa (14. listopadu 1695) umožnila v prvé řadě doplnit jeden ze základních údajů, který nám o této významné postavě hudební Prahy první poloviny 18. století chyběl. V návaznosti na to bylo možné provést revizi informací, které jsou v souvislosti s ním uváděny a zařadit je do konkrétního časového rámce. Díky tomu se podařilo objasnit některé nejasnosti, které se v souvislosti s jeho životem objevovaly. Zároveň se jasně prokázalo, že klíčem k novým poznatkům, které by mohly obohatit naše dosavadní znalosti jak o hudebnících samotných, tak o hudebním životě v Praze této doby, je výzkum pramenů v regionálních archivech, které stále čekají na své hlubší probádání a zhodnocení. Lze předpokládat, že se v tomto ohledu do budoucna dočkáme ještě mnohých zajímavých objevů.

Adresa: Karel Veverka, Ústav hudební vědy FF UK, nám. Jana Palacha 2, CZ-116 38 Praha 1
e-mail: karlos.veverka@seznam.cz

[22] Tamtéž, s. 31.
[23] Archiv Pražského hradu – Archiv metropolitní kapituly CXLVII 25, *Acta circa Choralistas et Musicis*, 12f-25-24.